AUT, XLII-XLIII, 2004-2005, p. 271-278

MĂ BUCUR (SINCER) CĂ AȚI REUŞIT!

de
Mihaela PASAT

"A fi sincer înseamnă să recunoşti imposibilitatea de a fi sincer." (anonim)

Există în Sibiu un pod căruia localnicii îi spun **"de fier"** în referirile curente, întrucât este construit din fier forjat. Ghidurile turistice, însă, îl denumesc **"podul minciunilor"**/sau "al mincinoşilor"/, iar legenda pretinde o *alunecare fonetică* de la ***"Liebe Brücke"*** (= "podul iubirii, al îndrăgostiților") la ***"Lüge Brücke"*** (= "podul minciunilor, al mincinoşilor").

Să fie (cf. legendei) doar o *alunecare fonetică*? Să fie (cf. uzajului) doar o *ignorare a legendei*?

Sunt aproape trei decenii ("sincer ?" … era să spun … "trei secole"!!!) de când suntem de acord (*nous autres linguistes!)* că "valoarea cuvântului ori a frazei în activitatea lingvistică n-ar mai putea fi considerată independent de orice utilizare, în această comoară care este limba" (DUCROT, 1972 : 25 /traducerea mea/).

Inclusă de Oswald Ducrot printre *legile discursului* şi prezentă sub o formă sau alta în *postulatele/maximele* lui Austin (1965), Searle (1972), Grice (1975), Leech (1983), Gordon & Lakoff (1975) etc., **sinceritatea** n-a încetat să incite spiritele aflate în căutarea adevărului.

Jocul interlocuției este cel mai fascinant dintre toate, întrucât scapă teoriei probabilităților, prin posibilitatea de a fi continuat la infinit.

În pragmatică a devenit loc comun ideea că **A VORBI** înseamnă "a schimba informații", dar şi "a efectua un act" conform unor reguli precise, act care pretinde *a transforma situația receptorului* şi *a modifica sistemul său de credințe şi/sau atitudinea sa comportamentală* (KERBRAT-ORECCHIONI, 1980: 185).

Locutorul are **intenția** de a comunica, dar **şi un scop ulterior** care poate fi extrem de divers, fraza dezvăluindu-l ori ascunzându-l.

Pornind de la considerentele de mai sus, cred că merită pusă în discuție utilizarea unor sintagme de tipul ***"mă bucur sincer"*** pe care, din

BDD-A6362 © 2004-2005 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:25 UTC)

raţiuni pe care le voi expune în cele ce urmează, le consider *pleonastice* într-un discurs care se conformează *condiţiei de sinceritate*.

Discuţia se va desfăşura în plan pragmalingvistic, sub semnul unei estetici a comunicării, fondându-se pe elemente teoretice referitoare la statutul protagoniştilor actului de limbaj avut în vedere şi la realizarea efectivă sau eşecul acestuia.

Strategie şi manipulare

Cu mici excepţii (v. reprezentanţii Şcolii de la Geneva - Auchlin, Moeschler etc.) strategia nu a fost conceptualizată coerent. Dacă urmărim indexul cărţii lui Gumperz *Discourse strategies* (Cambridge University Press, 1982), vom constata că termenul este absent. Există însă, după cum menţionează şi Herman PARRET (1999 : 41 şi urm.) ideea de comportament strategic şi de intenţionalitate, interacţiune strategică, fără a cuprinde coerenţa epistemologică din definiţiile *formale* ale autorilor genevezi.

Strategia se manifestă ca o **regularitate**. Ea este *recognoscibilă, previzibilă* şi poate fi *mărturisită* (PARRET, 1999: 36). Această regularitate nu este fructul unei generalizări. Strategia supradetermină/modifică regula, constrângerea ori norma.

Reluând pe scurt noţiunile de mai sus, vom spune că:

- **regula** este *aplicată* sau *nu*;
- **constrângerea** este *satisfăcută* sau *nu*;
- **norma** este *respectată* sau *violată*.

Dacă *neaplicarea* unei reguli antrenează un *blocaj* (regula fiind proprie unui sistem, de exemplu "gramatical"), dacă *violarea* normei duce la *sancţiune* (norma fiind generată şi motivată instituţional, v. "politeţea"), *nesatisfacerea* unei constrângeri este *relativă* (dat fiind că ei nu i se cere decât a fi "recunoscută", sens în care maximele lui Grice pot fi percepute drept constrângeri, în vreme ce *Principiul de cooperare* în sine este o *normă*).

Evident, domeniile sunt osmotice şi superpozabile (PARRET, 1999 :37).

Strategia ar avea drept obiect însăşi *funcţionarea* *normei*, *regulii*, *constrângerii*

Strategiile discursive devin responsabile de distanţa creată între impunerea respectării, aplicării şi satisfacerii (pe de o parte) şi violării, neaplicării şi nesatisfacerii (pe de altă parte) a normelor, regulilor şi constrângerilor.

BDD-A6362 © 2004-2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:25 UTC)

Aşadar, constatând caracterul strategic al interacţiunilor voi distinge, împreună cu Parret (1999 : 39): comportamentul cooperativ şi comportamentul colaborativ.

Fără a intra în subtilitatea teoriei jocurilor, captivant elaborată de lingvistul belgian (pornind de la Greimas, dar dezvoltând substanţial), care tranşează între un *joc finit*, care se joacă pentru a câştiga, şi un *joc infinit*, unde este implicată plăcerea de a continua să joci, voi spune că atât un comportament colaborativ cât şi unul **ne**-colaborativ sunt cooperative/cooperante/, cum se întâmplă în orice context de loc, strategia rămânând esenţialmente ludică, fapt evident mai ales în modificarea ori supradeterminarea prin *deviere* ori *intensificare*, prin *diminuare* ori *punere între paranteze* a unui sistem formal. Parret propune, dealtminteri, drept prototip al strategului pe jucătorul de şah.

Importantă pentru subiectul tratat aici este afirmaţia lui Greimas din *A propos du jeu* (1980 : 29-34): "intrarea (în joc, n.n.) este liberă, dar nu şi ieşirea" (traducerea mea). **Jocul** devine astfel o **luptă** şi aici intervine, în confruntarea dintre actanţi, competenţa de manipulare a strategului (de natură cognitivă) şi competenţa de manevrare (de natură pragmatică).

Se va face astfel trecerea de la "a şti să facă" /*savoir-faire*/ la "a face să facă" /*faire-faire*/, respectiv "a face să creadă" /*faire-croire*/.

Sinceritate vs minciună

A fi sincer înseamnă "a nu ascunde adevărul", a nu disimula, a nu minţi, a dispune de cuvântul drept şi adevărat. Idealul sincerităţii presupune că *interiorul este transcris în exterior fără a fi deformat*. Omul sincer spune ceea ce gândeşte şi nu disimulează nimic, nu încearcă să înşele.

Cuvântul adevărat este acela care **nu comportă o rea intenţie**.

Din perspectiva filozofilor, se vorbeşte în termenii următori despre:

- instalarea în *sinceritate* (loc de viaţă şi de moarte)
- *evenimentele tragice* - ocazie cu care ne aflăm în elementul "sinceritate"
- *sinceritatea* ca atitudine *pierdută* sau *de cucerit*, dar *niciodată actuală*
- imposibilitatea de a scăpa *minciunii*
- *sinceritatea* care se petrece/are loc *în noi/fără noi*
- *ochii* care spun *adevărul*
- structura *ascunsă* a noţiunii de *sinceritate* (şirul: încercare-marcă-sensibilitate-act)/locul de "încercare" a subiectului este locul unde acesta "e adevărat")

BDD-A6362 © 2004-2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:25 UTC)

Perspectiva pragmalingvistică aduce în prim plan teoria actelor de limbaj.

Condiția de sinceritate expusă de Searle (1972) /L are intenția de a efectua actul C/ e presupusă a permite distingerea promisiunilor *sincere* de cele *nesincere*, dar aplicarea ei este legată de un context amplu, pe care nu-l putem ignora.

Legea sincerității nu spune că locutorul ar crede neapărat în adevărul a ceea ce asertează, ori că are intenția să-şi țină promisiunile. Ea enunță pur şi simplu faptul că "a vorbi" înseamnă "a pretinde că eşti sincer": orice enunț presupune, dincolo de contraindicații de genul "am glumit", "mă prostesc", că locutorul/emițătorul aderă la conținutul asertat, iar alocutorul/receptorul îi acordă locutorului/emițătorului în mod corelativ, dincolo de orice contraindicație, **credit de sinceritate** (KERBRAT-ORECCHIONI, 1980 : 213).

În ceea ce constituie subiectul prezentei discuții, trebuie luat în seamă faptul că determinarea sensului global al unui enunț (valori semantice şi pragmatice) aduce laolaltă **(a)** *natura semnificanților pertinenți* /materialul verbal şi paraverbal, precum şi unele elemente ale situației de enunțare/ şi **(b)** *natura competențelor* lingvistice şi paralingvistice, culturale şi ideologice ale locutorului/emițătorului şi alocutorului/receptorului. Vom distinge, aşadar, între *valoarea literală şi cea derivată* şi vom ține seama de complexul de presupuşi, care se leagă de o cunoaştere/ştiință prealabilă.

În conformitate cu aceste afirmații, domeniul *minciunii* se subscrie actelor lingvistice performate de cineva care *prezintă* conținutul propozițional al actului său lingvistic *drept o reflectare a unei stări adevărate* a lucrurilor, când, de fapt, **ştie/crede/e sigur că deviază de la adevăr**.

TĂCEREA pare a fi un domeniu marginal, dar **trecerea sub tăcere** înseamnă adesea **a minți.** Este o formă de *deghizare* prin care se caută o altă identitate în speranța că realitatea nu va fi descoperită (v. excelentul capitol despre *verba mentiendi* din VERSCHUEREN, 1985).

Un adevăr "distorsionat" nu este neapărat o minciună. Exagerarea, minimalizarea, sau pur şi simplu faptul de a te înşela, nu presupun în mod absolut "a minți". Contextul ar trebui să lase să se întrevadă care este elementul asupra căruia planează neadevărul. Dacă A TĂCEA poate însemna A MINȚI, devine clar că A VORBI poate însemna A NEGA MINCIUNA, a o ascunde (într-o tradiție etică, binecunoscută de la Sf. Augustin şi de la Thomas de Aquino încoace) şi atunci devine legitimă discuția referitoare la un enunț de tipul:

"*Mai bine n-aş zice nimic*, dar, ***sincer***, *mă bucur*".

În el-însuşi, **adevărul** constă în ceea ce **locutorul:**

BDD-A6362 © 2004-2005 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:25 UTC)

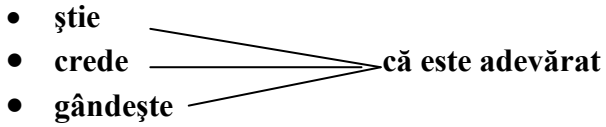

Prin urmare, el are capacitatea de *a devia* mai ales *prin efectul perlocuționar intenționat* care, asociat cu enunțurile, are rolul de a-l face pe alocutor *să creadă* un anume lucru (VERSCHUEREN, 1985 : 138 §262).

Afirmația mea inițială raportată la aspectul pleonastic al unei construcții de tipul:

"Mă bucur sincer…"

se sprijină pe incompatibilitatea din planul semantico-pragmatic dintre cele două lexeme.

Dacă actul ilocuționar răspunde acelor *"felicity conditions"/condiții de reuşită/* ale lui Austin, asocierea este superfluă; dacă acele reguli/norme sunt violate, atunci asocierea face să intre în joc nivelul **perlocuționar**, la care autorul este condus înspre a crede altceva decât se presupune că ar putea crede.

Să urmărim corpusul studiat:

(1) *Mă bucur **sincer** ...*
*Mărturisirea **sinceră** ...*

Etimologia şi definiția din dicționarele monolingve explicative (DEX, Petit Robert) trimit în cazul lui SINCER la **"PUR"**, **"NATURAL"**, "*cineva/ceva care este dispus să **recunoască adevărul**, să facă să fie **cunoscut** ceea ce **gândeşte şi simte** în mod real, fără a consimți să se înşele pe sine,* nici *să-i înşele pe alții"*.

Pentru A SE BUCURA găsim *"a încerca o bucurie, o satisfacție, o **emoție** plăcută şi profundă"*, iar la intrarea MĂRTURISIRE apare *"recunoaştere **pentru sine"** /"drept valabil" / "drept adevărat"*.

Conform opiniei mele, nici verbul ***a se bucura***, nici substantivul ***mărturisire*** nu acceptă, într-o utilizare normală, adjectivul/adverbul ***nesincer***. (În franceză, ***aveu/mărturisire/*** are şi o trimitere înspre **"tortură"**, a cărei percepție chiar nu văd cum ar putea fi nesinceră).

EMOȚIA este o *stare de conştiință* complexă, **bruscă**, un **act intuitiv, senzorial**, care nu poate fi contrafăcut în exprimarea primară, frustă.

NESINCERITATEA presupune **ipocrizie**, deghizarea adevăratului caracter, ceea ce implică o **detaşare**, o conştientizare, o **atitudine deliberată**.

Absența intenției în ***sinceritate*** şi raționalitatea ('ceea ce permite omului să acționeze conform unor principii'), prezența voită a intenției în ***înşelăciune***, mă îndeamnă să afirm că în:

BDD-A6362 © 2004-2005 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:25 UTC)

*bucurie **sinceră*** şi *bucurie **nesinceră***

antonimia se şterge în favoarea unei **sinonimii sui-generis** (în favoarea polului negativ, cel pozitiv fiind absolut superfluu):

sincer = nesincer = "gândit", "intenţionat", "prefăcut",

sau se re-direcţionează înspre ***absenţa de sinceritate***.

Ocurenţa lui ***sincer*** în exemplele de mai sus, ori în:

(1a) ***Sincer**, îţi mulţumesc.*
*Îţi mulţumesc **sincer**.*
*Te felicit **sincer**.*
***Sincere** felicitări.*
***Sincere** condoleanţe.*

nu se justifică decât, eventual, prin acceptarea unui alt nivel, acela al actului convenţional, în care se manifestă criteriul de **politeţe**, în interiorul căruia ***cantitatea*** este luată drept criteriu de ***calitate***.

Realitatea dovedeşte însă că "mai bine puţin şi bun" funcţionează mai eficient, scala exagerată a cantităţii ducând la saturaţia declanşatoare de neîncredere şi de respingere/izolare a discursului ce ni se adresează.
Să privim mai atent exemplele următoare:

(2) *Don Quijote voia **sincer** să fie ... /"credea că ..."/*
(3) *V-o spun **sincer** ... /"verde-n faţă"/*
(4) ***Sincer**, nu cred ... /"ar trebui să cred, dar ..."/*
(5) *Sensibilitatea e **sinceră** ... /"dar raţiunea, gândirea nu sunt"/*
(6) ***Sinceritatea** minciunii ... /"paradoxul"/*
(7) *A refuzat **sincer** ... /"cât se poate de politicos"/*
(8) *A refuzat **nesincer** .../"n-ar fi dorit să refuze"/*
(9) ***Sincer,** îţi mulţumesc ! /"mai mult nu se poate"/*
(10) *Îţi mulţumesc **sincer** . /"de convenienţă"/*
(11) *Râdea **sincer**. /"natural", "spontan"/*
(12) ***Sincere** şi respectuoase omagii. /formulă conformă ritualului "bunelor maniere"/*
*(13) Angajamentul meu e **mai mult (!) decât sincer**. /"cantitate" pentru "calitate"/*
*(14) Dorinţa **sinceră** de a ... /strategie de anulare a unei conduite vădit "contrare"/*
*(15) **Sincere** salutări. /formulă de politeţe, aproape "vidă"/*
*(16) Iubire pură şi **sinceră** ... /"autentică"/*
*(17) Intenţie **sinceră** ... /sublinierea "spontaneităţii" actului/*
*(18) O democraţie **sinceră**... /tentativa de negare a politicii "mincinoase")*

BDD-A6362 © 2004-2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:25 UTC)

(19) ***Sincere*** *mângâieri frivole ... /cu vădită tentă "impură"* - anunț la mica publicitate/

Dintre toate elementele care determină descifrarea corectă a unui enunț, în ideea unei comunicări **efective** (competențe lingvistice şi paralingvistice, competențe culturale şi ideologice, "principii"), mă voi opri la ansamblul "legilor" (**maxime conversaționale** pentru Grice, **postulate de conversație** pentru Gordon & Lakoff, **legi ale discursului** pentru Ducrot), enumerând pe cele mai importante, cu relevanță pentru subiectul în discuție:

- ***legea informativității*** - nu admite superfluul, "flecăreala" (*Mă bucur* ***sincer*** atrage conform acestei legi o replică de genul: *Nu zău !* , care denotă clar "impostura" adverbului);
- ***legea pertinenței*** - aduce în prim plan nivelul argumentativ (**normalitatea** unui conținut depinzând mai mult de pertinența argumentativă decât de caracterul informativ, de noutate, permite pentru exemplul de mai sus o replică de tipul: *Să vorbim, să n-adormim!*);
- ***legea exhaustivității*** - este supusă 'maximei de cantitate' (dacă nimeni nu este obligat să spună "totul" despre subiectul de care vorbeşte, atunci surplusul devine suspect şi, în cazul studiat, prin reducerea redundanței, se ajunge exact la forma antonimică);
- ***legea sincerității*** - implică în primul rând **calitatea** (or, în exemplul dat, este limpede că se încearcă suplinirea calității prin cantitate).

Devine evident că **replica** *reală* sau *posibilă* validează discursul emițătorului, reducându-l la valoarea adevărată:

Mă bucur ***sincer***.

Vorbe.
Minți!
Mda ...
Aiurea!
Minți de-ngheață apele!
Te cred, te cred.

Pe de altă parte, mult mai concret şi mai frecvent, **discursul raportat** dezvăluie interpretarea "corectă": *Se bucura,* ***într-adevăr, nu se prefăcea.***

Desigur, starea psihologică instaurată în actul de comunicare, ce permite, în principiu, cooperarea dintre locutor şi alocutor, este direct implicată în validarea obținută prin discursul raportat.

Sincer (sic!), cred, împreună cu evanghelistul Matei, că **pietatea noastră este autentică doar atunci când este discretă**.

BDD-A6362 © 2004-2005 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:25 UTC)

BIBLIOGRAFIE

AUSTIN, J. L., *Quand dire c'est faire*, Seuil, Paris, 1970.
AUCHLIN, Antoine, *Faire, montrer, dire. Pragmatique comparée de l'énonciation en français et en chinois,* Peter-Lang, Berne, 1993.
DUCROT, Oswald, *Dire et ne pas dire*, Hermann, Paris, 1972a.
DUCROT, O.,TODOROV, T., *Dictionnaire encyclopédique des sciences du langage*, Seuil, Paris, 1972b.
GORDON, David et LAKOFF, George, *Postulats de conversation*, în "Langages", nr. 30, juin 1973, p. 32-55.
GREIMAS, A. J., COURTES, J., *Six articles d'un dictionnaire sémiotique,* în "Documents de travail", Università di Urbino, numero 67, ottobre 1977, serie A, 19 p.
GREIMAS, A. J., COURTES, J., *SEMIOTIQUE-Dictionnaire raisonné de la théorie du langage*, Paris, Classiques Hachette, 1979.
GRICE, H. Paul, *Logique et conversation*, în "Communications", nr. 30, 1979, p. 57-72.
KERBRAT-ORECCHIONI, Catherine, *L'énonciation. De la subjectivité dans le langage,* Paris, Armand Colin*,* 1980.
KERBRAT-ORECCHIONI, Catherine, *Les intéractions verbales,* 3, Paris, Armand Colin, 1994.
LEECH, G. N., *Principles of pragmatics*, Londres/New York, Longman, 1983.
PARRET, Herman, *L'esthétique de la communication*, Ousia, Bruxelles, 1999.
PASAT, Mihaela, *Discours direct/Discours rapporté-Discours relaté*, Antwerp, Abstracts-International Pragmatics Conference, 1987, p. 172.
PASAT, Mihaela, *Rêve et psychopragmatique,* în "Caiet de semiotică", nr. 10, Timişoara, 1994, p. 91-119.
SEARLE, John, *Les actes de langage*, Paris, Hermann, 1972.
VERSCHUEREN, Jef, *What people say they do with words*, Ablex Publishing Corporation, Norwood, New Jersey, 1985.

* * * DEX (*Dicţionarul explicativ al limbii române)*, Bucureşti, Univers Enciclopedic, 1998.

* * * PR (*Petit Robert*), Paris, Dictionnaires Le Robert, 2000.

JE ME RÉJOUIS (SINCÈREMENT) QUE VOUS AYEZ RÉUSSI!

(Résumé)

L'étude met en premier plan le phénomène de la **manipulation** dans l'interlocution, dans un parallèle entre **sincérité** et **politesse**, de la perspective d'une esthétique de la communication, via pragmalinguistique.

On essaie de rendre transparentes les stratégies utilisées par les partenaires de l'acte de communication, en fonction du contexte situationnel.

BDD-A6362 © 2004-2005 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 04:17:25 UTC)